

УДК 378(477)

О. Ю. Бобровська,
д. держ. упр., професор, професор кафедри економіки та економічної безпеки,
Університет митної справи та фінансів
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2174-9040>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.1.165

СМАРТОСВІТА ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ І УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ УКРАЇНИ

О. Bobrovska,
Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Economics and Social and Economic Security, University of Customs and Finance

SMART EDUCATION AS A BASIS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF POST-WAR RECOVERY AND MANAGEMENT OF THE ECONOMY OF UKRAINE

Показано, що першим кроком з відновлення економіки країни є суттєве підвищення ефективності управління процесами відновлення. Визначено, що важливим чинником скорішого відновлення країни стає освітній, компетентнісний рівень фахівців з вищою освітою, їх здатність і професійна спрямованість діяльності відповідно до нагальних потреб держави, регіонів і суб'єктів господарювання в різних сферах. Доведено, що незважаючи на заходи з підвищення ефективності функціонування вищої освіти в ній недостатньо присутні інноваційні кроки держави в напрямі підтримки збільшення фахівців вищого рівня смартздатностей усіх спеціальностей. Зміст поняття "смарт вищої освіти" як категорії професійної освіти вміщує в себе низку теоретичних професійних, спеціальних та інших знань інноваційного характеру, умов і можливостей їх опанування і реалізації ними, використовуючи креативні якості випускників. Наведено докази і розкрито зміст побудови, функціонування і розвитку системи смарт вищої освіти. Розглянуто нормативно-законодавчі основи побудови системи вищої освіти, зміст і призначення нормативно-законодавчих, регулівних державних документів і послідовний, покроковий шлях формування змісту вищої освіти, фахівців за відповідними спеціальностями і спеціалізаціями для забезпечення потреб народного господарства. Пріоритетом смартосвіти визначено підготовку фахівців перш за все для галузей смартспеціалізацій. Запропоновано державну підтримку створення системи смарт вищої освіти забезпечити шляхом доповнення й відображенням у змісті державних документів організації та управління освітою її правового статусу, окресленого складу і змісту, технологій і показників якості навчання та інших необхідних важелів і державних стимулів. Запропонована модель побудови системи смарт вищої освіти дозволить поєднати принципи й інструменти смартспеціалізацій галузей народного господарства із принципами смарт вищої освіти, ідентифікувати й інтегрувати заходи щодо їх спільного застосування у процесах відновлення побудови і розвитку соціально-економічних процесів суспільства, підвищення інституційної спроможності і креативності вищої освіти і структур, що функціонують у системі її нормативно-правового і організаційного забезпечення. Рекомендації розглянуті у двох варіантах: перший як доповнення виду, змісту і повноважень щодо створення смартосвіти в системі підготовки фахівців, другий — створення одночасно з наявними освітніми програми самостійної смартпрограми навчання.

It is shown that the first step in restoring the country's economy is a significant increase in the efficiency of managing recovery processes. It is determined that an important factor in the country's speedy recovery is the educational and competency level of specialists with higher education, their ability and professional orientation in accordance with the urgent needs of the state, regions and business entities in various areas. It is proven that despite measures to increase the efficiency of the functioning of higher education, there are not enough innovative steps of the state in it to support the increase in the number of specialists with higher levels of smart skills of all specialties. The content of the concept of "smart higher education" as a category of professional education includes a number of theoretical professional, special and other knowledge of an innovative nature, conditions and opportunities for their mastery and implementation by them, using the creative qualities of graduates. Evidence is provided and the content of the construction, functioning and development of the smart higher education system is revealed. The normative and legislative foundations of building a higher education system, the content and purpose of normative and legislative, regulatory state documents and a consistent, step-by-step path to forming the content of higher education, specialists in relevant specialties and specializations to meet the needs of the national economy are considered. The priority of smart education is determined to be the training of specialists primarily for the branches of smart specializations. It is proposed to provide state support for the creation of a smart higher education system by supplementing and reflecting in the content of state documents on the organization and management of education its legal status, the outlined composition and content, technologies and indicators of the quality of education and other necessary levers and state incentives. The proposed model for building a smart higher education system will allow combining the principles and tools of smart specializations of sectors of the national economy with the principles of smart higher education, identifying and integrating measures for their joint application in the processes of restoring the construction and development of socio-economic processes of society, increasing the institutional capacity and creativity of higher education and structures operating in the system of its regulatory, legal and organizational support. The recommendations are considered in two versions: the first as an addition to the type, content and powers of creating smart education in the system of training specialists, the second — creating an independent smart training program simultaneously with existing educational programs.

Ключові слова: освіта, смартосвіта, ефективність, управління, розвиток, система вищої освіти, стандарти, стратегія, компетентності, здобувачі, заклади вищої освіти, процеси, спеціальність, спеціалізація, смартспеціалізації, смарттехнології, методи, критерії, діяльність, державне управління, суспільство.

Key words: education, smart education, efficiency, management, development, higher education system, standards, strategy, competencies, applicants, higher education institutions, processes, specialty, specialization, smart specializations, smart technologies, methods, criteria, activity, public administration, society.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Воєнний і повоєнний періоди існування української держави надзвичайно важкі для створення і трансформації наукових, професійно орієнтованих спеціальних знань у процеси відновлення виробництва і життєдіяльності, що потребує формування нового бачення підготовки фахівців з вищою освітою. Особливі вимоги виникають до підготовки фахівців з вищою освітою та їх когнітивних здатностей, набутих ними нових знань, зорієнтованих на застосування у складних умовах повос-

ного відновлення економіки країни, зміцнення її економічного і соціального стану і створення умов для забезпечення стійкості і можливостей розвитку. Рівень розвитку творчих когнітивних здатностей фахівців, необхідних народному господарству країни і галузі державного управління, повинен виходити за межі набутої професії і спеціальності, щоб дозволило їх застосовувати для відновлення країни.

Необхідним стає створення умов для систематичного розширення й поглиблення набутих знань, розвитку здібностей, а також створення умов для реалізації ког-

нітивних компетенцій фахівців при їх підготовці для всіх рівнів діяльності і перш за все для державного управління. Державні службовці очолюють розроблення і реалізацію стратегій і планів відновлення країни, інтегрують інноваційні знання в процеси життєдіяльності і модернізаційні заходи для реформування й побудови шляхів її розвитку.

Формування в Україні сучасного інформаційного суспільства й економіки знань ґрунтується на нових технологіях організації освітньої діяльності, удосконаленні інституційних мереж, на спробах глибокої співпраці й узгодження змісту процесів підготовки фахівців з роботодавцями, органами влади і суспільством. Але збільшення затребуваності молодих фахівців не спостерігається. Кількість впливових чинників на результати підготовки фахівців постійно збільшується, що мотивує до пошуку шляхів забезпечення процесів економічного і соціального розвитку суспільства фахівцями нового типу.

В останнє десятиріччя в країнах ЄС методологічним підґрунтям розвитку адміністративних одиниць, суб'єктів господарювання, окремих територій регіонів стала концепція смартспеціалізації і відповідно смартосвіти. Пріоритетними у складі виробничих, технологічних, економічних, управлінських та інших процесів, які забезпечують розвиток суспільства, стали розглядатись смарттехнології, що мають більший потенціал для розвитку і більшу швидкість при застосуванні. Для їх створення повинні проєктуватись і відповідні процеси смартосвіти.

Смартосвіта передбачає наявність у системі підготовки фахівців елементів, які розвивають когнітивні здібності майбутніх фахівців до швидкого реагування на зміни навколишнього середовища й адаптаційні здатності до швидкого трансформування і які створюють умови для їх опанування. Смартосвіта є новим методом освіти в методологічному плані і визначенні змісту й організації процесів навчання. Необхідним стає створення й обґрунтування концепції смарт вищої освіти, яка б поєднувала розвиток здатностей здобувачів вищої освіти, формувала методологічні основи науково-знаньового і професійного смартпотенціалу індустріального розвитку країни, відкрила нові пріоритети і можливості їх опанування через інноваційні відкриття в навчальних аспектах нових знань і набутих нових здатностей здобувачів освіти до їх застосування.

Смартосвіта повинна розглядатись як методологічний підхід і спосіб пошуку і застосування нових методів для виявлення унікальних здібностей майбутніх фахівців і створення умов розвитку для їх практичного застосування. Ці фахівці повинні мати здібності бачити шляхи майбутніх змін в суспільному розвитку, володіти інноваційними здібностями опанування і виконання завдань і функцій з урахуванням суспільних тенденцій. Поставлені питання, пов'язані з розвитком смартосвіти у вищій школі і повинні стати об'єктом досліджень для підвищення ефективності вищої освіти та її впливу на процеси суспільного розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання впровадження інноваційних технологій в освітній процес присутні в дослідженнях багатьох вче-

них. Методика використання смарттехнологій в освітній діяльності розроблена в дослідженнях А. Твердохліба, М. Сапогова, Я. Гапчук, С. Якубова, Я. Якініна. Практичним можливостям застосування сучасних смарттехнологій у вітчизняному освітньому просторі присвячені праці О. Карманова, О. Ключко, В. Ключко, О. Гуменного, А. Грітченко, О. Малишевського, К. Мазура, В. Нікітенко, В. Воронкової, О. Неживої, М. Таран, І. Буцик та ін. Досвід використання смарттехнологій у зарубіжних країнах проаналізовано в дослідженнях Л. Корсунської, S. Chun, O. Lee, L. Kwok, T. Kim, Y. Cho, B. Lee, K. Persichitte, A. Suparman, V. Spector, D. Grace, A. Picard, J. Kirtland, P. Hoh, M. Matthews, J. Rainer, M. Shore, J. Shore та ін. [20; 21; 22]. Незважаючи на теоретичну і практичну значущість перерахованих досліджень, відзначимо недостатню розробленість науково-методологічних основ і доцільність застосування смартпринципів у підготовці фахівців і запровадженні смартспеціалізації в систему господарської діяльності.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Постановка завдання: визначення, обґрунтування і розробка методологічного підходу до підвищення якості системи вищої освіти шляхом застосування смартпринципів, смартзасад і смартметодів для потреб розумного повоєнного відновлення соціально-економічних процесів країни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Пошук подальших шляхів інноваційного розвитку системи вищої освіти повинен починатись із чіткого уявлення і оцінювання наявного стану нормативно-законодавчих, змістовних, методологічних та інших засад розробки, впровадження і реалізації освітніх процесів підготовки фахівців й опанування ними відповідних професійних здатностей в умовах глобальної економіки знань.

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднання спільними цінностями і культурною [1].

Вища освіта визначає сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на всіх рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими ніж рівень повної загальної середньої освіти [2, ст. 1].

Система вищої освіти України має чітко визначені складники управління: заклади вищої освіти всіх форм власності; рівні, ступені та кваліфікації вищої освіти; галузі знань і спеціальності; освітні програми; ліцензійні умови провадження освітньої діяльності; органи, що здійснюють управління у сфері вищої освіти та учасниками освітнього процесу [2, ст. 11].

В законодавчих документах про освіту наведені вичерпні характеристики ролі освіти в житті суспільства, її призначення і зміст, визначені перелік галузей знань, спеціальностей, складники структури освіти, компонен-

ти основних методичних складників і змісту освітньої діяльності, зокрема у вищих навчальних закладах. Наведена й окреслена єдина термінологічна база використуваних понять — освіта, вища освіта, освітній процес, освітня діяльність, педагогічна діяльність, кваліфікація, компетентність, здобувачі вищої освіти, стандарти та ін. Це дозволяє отримати повне уявлення про вищу освіту і розглядати її як провідну галузь країни, яка системно узгоджує й вирішує питання щодо організації та вдосконалення освітньої діяльності й урегульованості всіх її аспектів відповідно до вимог суспільства, роботодавців і здобувачів вищої освіти.

Основні правові, організаційні й фінансові засади організації та регулювання освітньої діяльності в Україні встановлюють: Конституція України, закони України "Про освіту" [1], "Про вищу освіту" [2], Національний класифікатор України "Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010" (далі — КВЕД) [3], Національний класифікатор України "Класифікації професій ДК 003:2010" (додаток А, Б, В) [4], Національна рамка кваліфікацій (далі — НРК) [5], освітні і професійні стандарти та методологічні рекомендації щодо їх розроблення, затвердження та перегляду [9—13].

Національний класифікатор України КВЕД ДК 009:2010 являє собою систему кодів, які використовуються для кодування всіх основних і другорядних видів економічної діяльності, яка за змістом представлена як процес виробництва продукції (товарів і послуг), що здійснюється з використанням певних ресурсів (сировини, матеріалів, устаткування, робочої сили, технологічних процесів тощо) [3, розд. 4]. Структура класифікації видів економічної діяльності в ньому представлена в 21 секції, 88 розділах, 272 групах і 615 класах. Так, діяльність, яка стосується державного управління, наведена в секції "О" (розділ 84, група 84.1). А всі види освіти надані в секції "Р" (розділ 85), у тому числі клас 85.42 — вища освіта [3, розд. 5].

В додатках А і Б Національного класифікатора України "Класифікація професій ДК 003:2010" [4] наведені покажчики професійних назв робіт. Вони систематично наповнюються новими видами професійних назв робіт під час їх утворення. Структура класифікатора професій вміщує назви професій в 9 розділах. Зміст професійних робіт законодавців, державних службовців, керівників, менеджерів, професіоналів і фахівців наведений у розділах 1, 2 і 3 класифікатора. За основу розроблення КП прийнято Міжнародну стандартну класифікацію професій (ISCO 88: International Standard Classification of Occupations / ILO, Geneva). Викладачі університетів та закладів вищої освіти належать до розділу 2, підрозділу 23, класу 231, підкласу 2310 і груп 2310.1 та 2310.2 (додаток А). Кожен із розділів складається з опису рівня освіти, спеціалізації, класифікаційного рівня робіт і покажчика професій.

НРК України [5] прийнята в листопаді 2011 р. у вигляді дев'ятирівневої рамки. З роками в її зміст і структуру були внесені певні зміни, у зв'язку з чим залишилися 8 кваліфікаційних рівнів. В Законі України "Про вищу освіту" у 2014 р. була закладена основа для створення компетентнісної системи освіти й навчання протягом усього життя, що прив'язало наявні кваліфікації до рівнів НРК. Кваліфікації за змістом поділяються на

освітні та професійні [1, ст. 34]. Останні мають чіткі функції на ринку праці. У 2018 р. створено Національне агентство кваліфікацій (постанова КМУ від 5 грудня 2018 № 1029) — орган, що виконує функції у сфері кваліфікацій, визначені законодавством. В 2020 р. рівні НРК були переглянуті відповідно до Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, яка "ґрунтується на європейських і національних стандартах та принципах забезпечення якості освіти, враховує вимоги ринку праці до компетентностей працівників та запроваджується з метою гармонізації норм законодавства у сферах освіти і соціально-трудових відносин, сприяння національному та міжнародному визнанню кваліфікацій". Зараз в Україні у кваліфікаціях професійної (професійно-технічної) освіти визначено початковий рівень професійної освіти (2 рівень), базовий рівень — 3-й та вищий — 4—5 рівні. При цьому виокремлені 6—8 рівні НРК, у тому числі кваліфікації вищої освіти — молодший бакалавр (5 рівень), бакалавр (6 рівень), магістр (7 рівень), доктор філософії та доктор наук (8 рівень) [5].

Відповідно до НРК розробляються стандарти вищої освіти, які являють собою "сукупність вимог до освітніх програм вищої освіти, які є спільними для всіх освітніх програм у межах певного рівня вищої освіти та спеціальності". Систему стандартів вищої освіти представляють — державний стандарт вищої освіти, галузеві стандарти вищої освіти та стандарти вищої освіти закладів вищої освіти [27]. Стандарти вищої освіти визначають сукупність норм до змісту і результатів діяльності закладів вищої освіти для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності, які використовуються для визначення змісту вищої освіти, змісту навчання і оцінювання якості результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти і наукових установ при їх застосуванні [2, ст. 10; 27].

Стандарти вищої освіти розробляють для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій [5]. Основою для розробки освітніх стандартів слугують професійні стандарти, які можуть розроблятися роботодавцями, їх організаціями та об'єднаннями, галузевими радами, органами державної влади, науковими установами, громадськими об'єднаннями та іншими зацікавленими суб'єктами [6, п. 2]. Професійні стандарти висвітлюють вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій [1, ст. 39]. Вони поділяються на окремі професії, враховують їх структурні елементи й описують фахові завдання. Так, для підготовки фахівців для системи державного управління і місцевого самоврядування розроблені, затверджені і використовуються Стандарти вищої освіти галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування для першого рівня вищої освіти (бакалаврського) [10] і другого рівня вищої освіти (магістерського) [11]. Водночас галузевий (професійний) стандарт з публічного управління й адміністрування відсутній [14].

Усі стандарти надають чітке розуміння навичок фахівців, необхідних для виконання певної роботи. В січні 2015 р. рішенням Спільного представницького органу сторони роботодавців на національному рівні

рекомендовано Порядок розроблення, затвердження та перегляду професійних стандартів, в якому запропоновано проєкт структури професійного стандарту, яку подано у вигляді таких складників: паспорт професійного стандарту, загальні вимоги до професійної діяльності, перелік основних трудових функцій та технічних характеристик [15]. Порядок розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України у 2017 р. [13], запропонував вже трохи іншу структуру професійного стандарту. В професійних стандартах надаються критерії якості підготовки кадрів. Вони є обов'язковими для врахування під час розробки освітніх стандартів. Кількість професійних стандартів і їх якість постійно підвищується. Так, на 10 листопада 2023 р. Галузева рада Федерації металургів України розробила та затвердила на національному рівні 77 професійних стандартів [7]. Дослідження стосовно розробки і застосування професійних стандартів продовжуються.

У стандартах освіти повинні бути визначені нормативний зміст і вимоги до обов'язкових компетентностей та результати навчання здобувача освіти відповідного рівня, а також загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти [1, ст. 32], яких повинні дотримуватись усі заклади освіти. Для цього вони обов'язково розробляють освітні програми. Розрізняють освітньо-професійні, освітньо-наукові чи освітньо-творчі програми. Кожна з них являє собою єдиний комплекс освітніх компонентів — предметів вивчення, навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів та іншого навчального інструментарію, який спрямовується для досягнення передбачених програмою цілей та результатів навчання, що дає право на отримання визначеної освітньої або професійної кваліфікації [1, ст. 1, ст. 33; 2, ст. 1, п. 17]. Вони мають містити систему освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня осіб, які можуть розпочати навчання за програмою; перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення; кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), які повинен опанувати здобувач відповідного ступеня вищої освіти [9, с. 5].

Координація політики розвитку вищої освіти здійснюється за дескрипторами результатів навчання НРК: автономність і відповідальність, знання, комунікація й уміння (здатність застосування набутих знань). Їх досягнення перевіряють відповідні державні постійно діючі колегіальні органи — Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, Національне агентство кваліфікації та інші уповноважені органи.

Після ознайомлення із законодавством, цілями, принципами і змістом роботи, чинних в Україні установ, які формують, регулюють і удосконалюють процеси вищої освіти, можна констатувати, що в країні створена і функціонує потужна система вищої освіти, системно і всеохопно здійснюється аналіз змісту організації діяльності закладів вищої освіти, контролюються й оцінюються їх результати, що стосуються підготовки фахівців усіх галузей народного господарства. Створена досить розгалужена система організацій, які здійсню-

ють науково-методичне забезпечення вищої освіти і державний нагляд (контроль) за діяльністю ЗВО. Однак і досі лунають вислови з боку роботодавців і навіть самих органів влади про недостатній рівень підготовки фахівців, а з боку випускників ЗВО — нарікання на обмеженість часу виробничої практики безпосередньо на робочих місцях, відсутність гарантій працевлаштування за здобутою спеціальністю і вимог наявності практичного досвіду при працевлаштуванні одразу після закінчення ЗВО. Незрозумілими залишаються й епізодично виникаємі заяви стосовно того, що європейські фахівці з вищою освітою більш конкурентоспроможні ніж українські. Хоча причина таких випадків криється в тому, що через високе безробіття українські випускники ЗВО часто не працюють за спеціальністю і їх перепрофесіоналізація потребує додаткового часу. Такі випадки ілюструють безвідповідальність суспільства і влади стосовно створення умов утримання молодих фахівців у країні, їх збереження і належної післявишівської підтримки. Таке ставлення до молодих фахівців з боку держави є невинуватим і шкідливим не тільки для випускників ЗВО, а й для усього українського народу, збереження людського ресурсу, підвищення і реалізації його можливостей. Тому зосередження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері вищої освіти, переважно на контролі за господарською діяльністю навчальних закладів [2, ст. 77], організаційному удосконаленні й розширенні повноважень та відповідальності ЗВО є недостатнім.

Сутність прогресивних зрушень у цій галузі повинна починатись і підтримуватись інноваційними змінами в змісті вищої освіти, оновленням і розширенням видів переліку професій зі своєчасним поєднанням напрямів підготовки фахівців з напрямами інноватизації діяльності суб'єктів господарювання, потребами нових типів професій і підготовки фахівців нового типу з урахуванням пріоритетних професій майбутнього.

Зміст Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022—2032 рр. [16] і Стратегічної піраміди розвитку вищої освіти в Україні на цей же період [17] сфокусований на досягненні п'яти стратегічних цілей: ефективність управління в системі вищої освіти, що є соціально відповідальною; довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів вищої освіти; забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної, доступної для різних верств населення вищої освіти; інтернаціоналізація вищої освіти України та привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри [16]. І хоч зміст передбачених заходів названих дороговказних документів, з одного боку, вражає багатоступеневим і багатоаспектним розглядом можливостей розвитку вищої освіти, з іншого боку, частина з них має декларативний і необґрунтований характер очікуваного здійснення. Ознайомлення зі змістом цих документів також не надає повного уявлення про те, яких нових якостей чекати країні від випускників ЗВО, які заходи будуть здійснюватись для побудови і реалізації нової моделі системи вищої освіти, а також для підтримки, збереження і розвитку викладацького персоналу нового покоління.

Очікування бажаних результатів вищої освіти протягом 10 років — це надто довгий строк. Уже сьогодні (починаючи вже з вчора) країні потрібні рішучі заходи щодо нарощення потенціалу талановитих, амбітних, вмотивованих і "розумних" молодих фахівців. Багато руйнівних наслідків, що призвели до падіння і розбалансованості економіки країни і зниження її державності, не можуть залишатись без впливових змін. І сьогодні, незважаючи на надмірну кількість органів, задіяних в організації і контролі якості функціонування системи вищої освіти, реальних кроків з покращення умов і результатів діяльності ЗВО не запропоновано. Гучні заходи стосовно збільшення автономії ЗВО і надання їм самостійності за відсутності державного замовлення на фахівців, підтримки надійного працевлаштування випускників і гарантій суб'єктів господарювання у створенні належних умов праці і можливостей забезпечення життєвих потреб не формують довіру і повагу до набуття вищої освіти в Україні.

Ключовим напрямом поліпшення діяльності ЗВО повинно стати максимальне наближення підготовки фахівців з вищою освітою до реальних потреб народного господарства і зорієнтування планів підготовки майбутніх фахівців на опанування не тільки світового досвіду, а й збереження традицій і досягнень української освіти, починаючи з радянських часів, набуття ними інноваційних методів діяльності, креативних якостей, високого творчого рівня, володіння продуктивними методами діяльності, продукування творчих ідей і теоретичних і практичних дій по їх впровадженню. Ці питання неможливо повністю розв'язати без тісної співпраці ЗВО із суб'єктами господарювання, без урахування планів набору за реальними потребами народного господарства і без узгодження з планами відновлення і розвитку галузей шляхом широкого опанування смартспеціалізацій і розбудови стартопроектів для випуску конкурентоспроможної продукції і послуг.

У практиці державного управління й управлінні суб'єктами господарювання стали часто виникати непередбачувані проблеми, які неможливо вирішити без потужного знанневого прориву в освітній діяльності і спрямуванні її на сферу змін у суспільстві. В напрямках розвитку вищої освіти України був закладений перехід на компетентнісний підхід. Він призначений і спрямовується на накопичення і розвиток знань, умінь, професійне програмне формування нових адаптаційних якостей фахівців в умовах змінюваного світу і соціального середовища, зорієнтування їх праці на творчу діяльність, розвиток творчого потенціалу, розкриття особистісних і суспільних цінностей, які формують когнітивні здатності. Останні базуються на когнітивно складному мисленні, здатності бачення структур і явищ у широкому комплексі причин їх створення і розвитку. Формування таких здатностей у навчанні майбутніх фахівців дозволить надавати їм зважену оцінку явищ, уникати тривіальних поглядів на речі й однозначних оцінних суджень, знаходити альтернативні варіанти вирішення проблем, зосереджувати увагу на нових можливостях їх вирішення. Водночас очевидно, що формування таких компетенцій фахівців потребує й відповідного когнітивного навчання.

Виявленню і стимулюванню подальшого розвитку вищої освіти в межах національного і європейського простору можуть сприяти концепція і принципи смарт. Термін "смарт" з аббревіатурою (конкретність, вимірність, досяжність, актуальність, обмеженість у часі) введений П. Друкером у 1954 р. За всі роки його існування він отримав широке визнання і розширив зміст і сферу свого використання. Сьогодні в умовах формування інтелектуального інформаційного суспільства його глибоке наповнення й використання набули необмежених можливостей. Властивості смарт широко затребувані й використовуються при розробці стратегій розвитку в усіх сферах і галузях, проєктуванні інноваційних життєдіяльних процесів, розумного існування усіх видів діяльності, у виробництві і споживанні, забезпеченні й управлінні процесами відтворення матеріальних основ існування суспільства. Концепція смартспеціалізації й її зміст достатньо повно відображається в європейській стратегії економічного розвитку "Європа 2020: стратегія розумного, сталого та всеосяжного зростання" [8, с. 229—230].

Кабінетом Міністрів України у 2015 р. був затверджений Порядок розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, проведення моніторингу та оцінювання їх результативності на засадах смартспеціалізації. Смартспеціалізація розглядається як інтегрований "підхід, що передбачає аргументоване визначення суб'єктами регіонального розвитку в рамках регіональної стратегії окремих стратегічних цілей та завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають інноваційний потенціал з урахуванням конкурентних переваг регіону та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні". При розробці стратегій і планів заходів на засадах смартспеціалізації передбачено дотримання таких принципів: інноваційна спрямованість, відкритість, паритетність, координація, доповнюваність, диверсифікація та вузька спеціалізація [18]. У новому циклі стратегічного планування у сфері регіонального розвитку з 2016 р. визначення пріоритетів розвитку регіонів на засадах смартспеціалізації включено як обов'язки і компоненти [19].

Інформація щодо розвитку смартспеціалізації регіонів України постійно оновлюється й доповнюється на сайті Українського інституту міжнародної політики [25]. Етапи щодо реалізації смартспеціалізації в Україні, досягнення та всі офіційні документи, що стосуються цього процесу, висвітлює проєкт "Розвиток інноваційної інфраструктури та вдосконалення інноваційної політики регіонів України на основі "розумної спеціалізації"" [26].

В умовах, коли технології швидко розвиваються в інформаційному середовищі, кількість впливових внутрішніх і зовнішніх факторів і швидкість їх змін постійно зростає. Потреба у використанні властивостей смарт охоплює все більшу кількість галузей, тому смартнавчання стає ключовим елементом підготовки сучасних фахівців, необхідних для інтелектуалізації суспільства.

У Стандартах вищої освіти галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування [10; 11] посилять і пропозицій стосовно використання в системі вищої ос-

Рис. 1. Модель побудови системи смарт вищої освіти

Джерело: складено автором.

віти смартспеціалізації відсутні. У Стандарті для магістерського рівня вищої освіти [11] наведено перелік обов'язкових компетенцій: 7 загальних, 12 спеціальних і 15 компетенцій програмних результатів навчання, які корелюють з рівнем попередніх компетенцій. У Стандарті для бакалаврського рівня вищої освіти [10] наведено 13 загальних, 11 спеціальних та 16 програмних результатів навчання.

Водночас у стандартах вищої освіти уміння поділяються на когнітивні (інтелектуально-творчі) та практичні (на основі майстерності з використанням методів, матеріалів, інструкцій та інструментів [9, с. 3]). Вони сформульовані у діяльнісних термінах, які гармонізовані з Міжнародною стандартною класифікацією [2, ст. 1]. Очевидно, що система смартосвіти повинна розкривати пріоритетні цілі, характер, зміст, умови створення і використання результатів досягнень, розумний характер їх застосування і функціонування зі збереженням і розвитком творчого потенціалу суспільства.

Смарт вищої освіти — це принципи і сучасні підходи до методів навчання, організації навчальних процесів, набуття здобувачами освіти нових здатностей і вмінь, швидкого і якісного реагування на виклики середовища і трансформації нових знань у практику господарювання. Смартосвіта повинна враховувати специфіку пе-

ретворень у суспільстві, в національних і європейських народногосподарських комплексах, які формують розвиток Індустрії-4 і Індустрії-5, своєчасно ідентифікувати вибір галузей, їх вимог і запитів для смартспеціалізації вищої освіти. Є гостра необхідність у налагодженні динамічного, гнучкого й інклюзивного удосконалення механізмів координації і своєчасних змін у системі смартспеціалізації підготовки фахівців, координації змісту розробки програм навчання за підтримки держави, бізнесу, суспільства і здобувачів вищої освіти.

Фундаментальною основою запровадження принципів смарт повинна стати концепція, спрямована на поглиблення змісту освіти в частині набуття здобувачами компетенцій і здатностей інтегруватись у процеси інноваційного розвитку всіх виробничих, соціальних, політичних та інших галузей, розробку проєктів "розумного розвитку" і спрямованість їх використання як один із головних напрямів стратегій відновлення.

Визначення доцільності, змісту, особливостей і умов застосування смартметоду в системі вищої освіти й перепідготовки фахівців нового типу дозволяє надати розуміння цього виду вищої освіти і комплексно окреслити сутність заходів щодо її створення за чітко визначеними напрямами прогресивного розвитку суспільства, галузей, функцій і завдань управління вищою освітою з

боку держави. Смарт вищої освіти — це інноваційна стратегія розвитку, способів підготовки фахівців будь-якої спеціальності нового типу за чітко визначеними прогресивними напрямками розвитку суспільства, що базується на інноваційних науково-теоретичних знаннях, які опановуються, розвиваються і продукуються фахівцями нового типу, здатними генерувати нові інноваційні знання і дії щодо їх імплементації, створення і функціонування процесів виготовлення інноваційної продукції і послуг через вбудування в них людських розумових здатностей і забезпечувати практичне існування й розвиток індустрії знань.

Для розуміння того, які навички і знання повинні опанувати майбутні смартфахівці, необхідна глибоке уявлення того, які основні системи знань, методів, технологій і процесів потрібно започаткувати у ЗВО для надання талановитим студентам умов розвитку їх розумових якостей. Спеціалізація випускників повинна бути узгодженою з напрямками і вимогами творчої креативної діяльності в суспільстві, із розумінням її вимог до фахівців, їх професійного шляху і врахування цих умов при розробці креативного розділу у змісті освітніх програм. Їх доцільно систематично доповнювати компонентами, які формують смартздатності. Останні повинні бути ідентифікованими до пріоритетних потреб смартспеціалізації розвитку суспільства.

Водночас створення циклу вищої смартосвіти повинно спрямовуватись не обов'язково на весь контингент, а лише на тих здобувачів освіти, які відкриті до нових ідей, здатні формувати креативний сектор економіки країни за рахунок розробки нових цінностей і проєктів нових видів продукції і послуг, способів праці й відкривати нові сегменти ринку, нові форми взаємодії і співпраці, розвиваючи власний талант, творчість та інноваційність. Для таких фахівців на кожному підприємстві і в кожній організації доцільно створювати структурні підрозділи інноваційного розвитку, які будуть цілеспрямовано системно і систематично виконувати функцію розвитку підприємств у поточному часі і в перспективі, формулювати інноваційні завдання, організувати їх реалізацію прийняття рішення, здійснювати контроль і аналіз результатів.

Компоненти смартспеціалізації і заходи щодо її створення і регулювання доцільно виділяти в окремий розділ відповідних освітніх програм з визначенням відповідних спеціалізацій або в самостійну освітню смартпрограму. Реалізація завдань потребує своєчасного пошуку і застосування нових методів навчання, форм, інструментів їх реалізації і регулювання. Після їх опанування фахівець може отримати окремий додаток до диплома про вищу освіту, що підтверджуватиме набуття й опанування ним науково-дослідної освіти і відповідних смартякостей (підтвердження рівня смартосвіти).

Формування потужного конкурентоспроможного фахового освітнього потенціалу, здатного до інтегрування в європейський простір, можна здійснити за пропонованою моделлю (рис. 1).

Головною продукцією системи смарт вищої освіти повинен стати смартфахівець та інноваційні результати наукових досліджень. Термін "смартфахівець" означає вищий рівень професійного розвитку особи як фахівця в управлінні, суб'єкта керування колективом працівників

чи об'єктів. Він визначає і характеризує в ньому наявність низки різних якостей, які дозволяють формувати комплексний потужний вплив на бажаний результат досягнення поставлених цілей.

Набуття чи розвиток смартякостей при навчанні майбутніх фахівців досягається завдяки створенню умов організаційної, змістовної, технологічної та управлінської сумісності наданих різновекторних і різнопланованих до засвоєння фахових знань, професійних здатностей і характеристик, які можуть бути включені в поняття "розумний" і стати основою для інноваційних діяльностей і перетворень, зорієнтованих на індустрію знань. Тобто смартосвіта передбачає підготовку особливого типу фахівців, які мають розвинуті інтелектуальні, творчі, когнітивні й фізичні здібності і здатні їх розвивати, спрямовувати, застосовувати і реалізовувати на користь суспільства. Підготовка таких фахівців дозволить досягти найвищого рівня системи вищої освіти і створити інклюзивне освітнє середовище для розвитку суспільства і його ланок. При організації смартосвіти паралельно із загальною освітою, згідно із затвердженими освітніми програмами, майбутні смартфахівці повинні мати здібності до планування власних ідей та їх реалізації у відповідних галузях народного господарства.

Впровадження смартпідходу в системі вищої освіти надасть нове бачення вимірам її якості і новим підходом до встановлення кроків її запровадження. До основних з них можуть бути віднесені кроки з вирішення питань:

- концептуалізації смарт вищої освіти з інтерпретацією можливостей її реального застосування;

- аналізу наявних нормативно-законодавчих матеріалів створення і функціонування галузі вищої освіти в Україні і визначення її відповідності, сучасності й достатності для забезпечення успішного функціонування і підтримки з боку органів влади;

- аналізу й оцінки потреб фахівців з вищою освітою відповідних спеціальностей і спеціалізацій у системі народного господарства, очікувані пріоритети його майбутнього;

- аналізу якості, повноти й сучасності методологічного змісту і використовованого технічного інструментарію навчання;

- аналізу кадрового науково-педагогічного персоналу закладів вищої освіти як головного ресурсу розвитку освіти й умов створення системи мотивації до його ефективної праці;

- розробки концептуальних засад створення системи смарт вищої освіти як сукупності цілісних максимально наближених і узгоджених кроків підготовки фахівців нового типу з максимальним залученням бізнесу і представників вищих навчальних закладів і органів влади;

- розробки і запровадження плану інноваційних модернізаційних заходів щодо створення смарт вищої освіти в системі вищої освіти України в найкоротший період.

ВИСНОВКИ

Побудова системи смарт вищої освіти потребує масштабних інновацій і перетворень далекооглядного ха-

рактеру й організації спільної групової роботи ЗВО, державних служб і органів влади, задіяних у системі вищої освіти, і розробки нормативно-правових і змістовних основ регулювання і управління рухом вищої освіти, які можуть стати основними заходами стратегій і планів її розвитку і суспільства загалом. Застосування смартметоду для створення системи смарт вищої освіти в Україні повинно ґрунтуватись на результатах його подальших досліджень. Потребують уточнення й розкриття сутності, особливого змісту технології і показники його кожного критерію стосовно сфери його застосування. Це обумовлює необхідність глибокого занурення в особливості теоретичного, знаннєво-методологічного, соціального та інших особливостей змісту "знаннєвої" продукції системи вищої освіти, її якості і сконцентрованості на забезпеченні оптимальних форм і методів її побудови, засобів досягнення і створення результатів.

Кожний критерій смартметоду в системі вищої освіти повинен мати розширений змістовний вираз, якісні і кількісні показники вимірювання, обґрунтований період формування, окреслені умови й можливості використання в соціальних трансформаціях суспільства і в системах освітньої та виробничої сфер.

На окрему увагу заслуговує створення системи оцінювання повноти застосування критеріїв досягнення смартрезультатів. Для цього вони повинні бути представлені спеціальними показниками очікуваних результатів та їх застосування у відповідних носіях інформації і документах нормативно-правової бази за відповідними напрямками, вимогами організацій, змістом освітніх програм навчання, освітніх ресурсів і організаційних засад.

Обґрунтування, узгодження і збалансованість видів, структури й обсягів підготовки фахівців за певними спеціальностями і спеціалізаціями з потребами управління народним господарством повинно обумовлюватись при розробці планів набору студентів на навчання у ЗВО незалежно від спеціальності підготовки. Водночас слід враховувати, що не всі зазначені здатності підготовлених фахівців можуть досягти конкретних показників смартспеціалізації. До того ж існує низка професій і робіт, які потребують здебільшого виконавських навичок. Для визначення здобутих смартнавичок на етапі розробки і відпрацювання освітніх смартпроцесів слід використовувати творчі розробки здобувачів у процесі навчання, їх пропозиції і творчі задуми, пропоновані в результатах самостійних робіт, у відповідях на тестові нестандартні завдання, творчий рівень курсових і дипломних проєктів. Розвиток професійних компетенцій, індивідуальних рис, нестандартних поглядів, розуміння наслідків дій, плину соціально-економічних процесів у випускників закладів вищої освіти сприятимуть розв'язанню проблемних питань на критичних етапах функціонування економіки країни.

Використання пропонованої моделі системи смарт вищої освіти сприятиме пришивдженню і конкретизації технологій і процесів її розробки та організації діяльності ЗВО на принципах смартоосвіти.

Для державних службовців впровадження системи смарт вищої освіти створить нові можливості для розвитку держави, які відповідатимуть новітнім па-

радигмам індустріального розвитку і світовим тенденціям. Науково-методологічні, організаційні і практичні сегменти освітніх навчальних програм повинні скласти основний зміст процесу нової робочої функції управління вищою освітою — смартуправління.

Література:

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010: Національний класифікатор України: Наказ Держспоживстандарту України від 11 жовтня 2010 р. № 456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text>
4. Класифікація професій ДК 003:2010: Національний класифікатор України: Наказ Держспоживстандарту України від 28 липня 2010 р. № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text>
5. Національна рамка кваліфікацій: додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п#Text>
6. Порядок розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-п#Text>
7. Професійні стандарти. Розроблення освітніх стандартів за професіями. Офіційний сайт Федерації металургів України. URL: <http://fedmet.org/activity/chomu-nashij-ekonomici-potribni-profstandarti>
8. Bobrovskiy O. (2020). Implementation of management smart technologies as a way to increase the effectiveness of public administration. *Evropské politické a právní diskurz*. Vol. 7 Issue 2. pp. 226—233. DOI: 10.46340/eppd.2020.7.2.30.
9. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти: наказ МОН від 01 червня 2017 р. № 600 (у редакції наказу МОН від 21 грудня 2017 р. № 1648). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf>
10. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ступеня "бакалавр" галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування: наказ Міністерства освіти і науки України від 29.10.2018 р. № 1172. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/281-Publ.upr.ta.administruvannya-bakalavr.21.01.22.pdf>
11. Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти ступеня "магістр" галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування: наказ Міністерства освіти і науки України від 04.08.2020 р. № 1001. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/281-Publ.upr.ta.administruvannya-magistr.21.01.22.pdf>

20standarty/2020/08/05/281publiche-upravlinnya-ta-administruvannya-magistr.pdf

12. Порядок розроблення, затвердження та перегляду професійних стандартів: рішення Спільного представницького органу сторони роботодавців на національному рівні від 23 січня 2015 р. URL: https://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.01-23_zasidannya_SPO/Poryadok_rozrobleniya_profstandartiv.pdf

13. Порядок розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2017 р. № 373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-p#Text>

14. Прудіус Л. В. Професійні стандарти на державній службі України: реалії та перспективи. Держава та регіони. 2017. № 2 (58). С. 119—126.

15. Порядок розроблення, затвердження та перегляду професійних стандартів: рекомендовано рішенням Спільного представницького органу сторони роботодавців на національному рівні від 23 січня 2015 року. URL: https://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.01.23_zasidannya_SPO/Poryadok_rozrobleniya_profstandartiv.pdf

16. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022—2023: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p#Text>

17. Стратегічна піраміда розвитку вищої освіти в Україні на 2022—2032 р. Офіційний сайт МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehichna.piramida-23.02.22.pdf>

18. Порядок розроблення регіональній стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів: постанова КМУ від 11 листопада 2015 р. № 932. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-p?find=1&text=розумної+смарт#w2_1

19. Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації: наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 р. № 79. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16#Text>

20. Грітченко А., Малишевський О. Smart-технології в інтелектуальному середовищі сучасної професійної освіти у ЗВО. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. 2023. Вип. 1 (9). С. 31—37.

21. Нежива О. М. Smart-освіта у навчальному просторі сьогодення. Наукові записки. 2021. Вип. 194. С. 37—40.

22. Нікітенко В., Воронкова В., Каганов Ю. Smart-освіта як чинник інтелектуального розвитку суспільства. Вісник Львівського університету. 2022. Вип. 44. С. 56—65.

23. Таран М. В., Буцик І. М. Дидактичні особливості використання Smart-комплексів в освіті. Збірник наукових праць "Педагогічні науки". Вип. 101. С. 98—105.

24. Мазур К., Алексєєва О., Бердоус С. Smart-спеціалізація як стратегічний чинник розвитку підприємств

та. Цифрова економіка та економічна безпека. 2024. № 1 (10). С. 112—118.

25. Інформація щодо визначення старт-спеціалізації регіонів: офіційний сайт Українського інституту міжнародної політики (УІМП). URL: <https://www.uiip.org.ua/uk/napriamy/smart-spetsializatsiia>

26. Смарт-спеціалізація в Україні: офіційний сайт проєкту "Розвиток інноваційної інфраструктури та вдосконалення інноваційної політики регіонів України на основі "розумної спеціалізації"". URL: <https://www.innopolicy.info>

27. Щодо нормативно-методичного забезпечення розроблення галузевих стандартів вищої освіти: лист МОН від 31.07.2008. № 1/9-484. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TM035141>

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine "On Education", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Accessed 15 Dec 2024).

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On Higher Education", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (Accessed 15 Dec 2024).

3. State Committee of Ukraine for Technical Regulation and Consumer Policy (2010), Order "Classification of economic activities DK 009:2010", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text> (Accessed 15 Dec 2024).

4. State Committee of Ukraine for Technical Regulation and Consumer Policy (2010), Order "Classification of professions DK 003:2010", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> (Accessed 15 Dec 2024).

5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2011), Addition to the resolution "National Qualifications Framework", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p#Text> (Accessed 15 Dec 2024).

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Resolution "Procedure for development, implementation and revision of professional standards", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-p#Text> (Accessed 15 Dec 2024).

7. Federation of Metallurgists of Ukraine (2023), "Professional standards. Development of educational standards by profession", available at: <http://fedmet.org/activity/chomu-nashij-ekonomici-potribni-profstandarti> (Accessed 15 Dec 2024).

8. Bobrovskiy, O. (2020), "Implementation of management smart technologies as a way to increase the effectiveness of public administration", *Evropskэ politickэ a prбvnn diskurz*, vol. 7, issue 2, pp. 226-233. DOI: 10.46340/epd.2020.7.2.30.

9. Ministry of Education and Science of Ukraine (2017), Order "Methodological recommendations for the development of higher education standards", available at: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf> (Accessed 15 Dec 2024).

10. Ministry of Education and Science of Ukraine (2018), Order "Standard of higher education of Ukraine

of the first (bachelor's) level of higher education, degree "bachelor", field of knowledge 28 Public management and administration, specialty 281 Public management and administration", available at: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/281-Publ.upr.ta.administruvannya-bakalavr.21.01.22.pdf> (Accessed 15 Dec 2024).

11. Ministry of Education and Science of Ukraine (2020), Order "Standard of higher education of Ukraine of the second (master's) level of higher education, degree "master", field of knowledge 28 Public management and administration, specialty 281 Public management and administration", available at: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/281publichne-upravlinnya-ta-administruvannya-magistr.pdf> (Accessed 15 Dec 2024).

12. Institute of Professional Qualifications (2015), "Procedure for development, approval and revision of professional standards", available at: https://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.01.23_zasidannya_SPO/Poryadok_rozroblenniya_profstandartiv.pdf (Accessed 15 Dec 2024).

13. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Resolution "Procedure for development, implementation and revision of professional standards", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-p#Text> (Accessed 15 Dec 2024).

14. Prudyus, L.V. (2017), "Professional standards in the civil service of Ukraine: realities and prospects", *Derzhava ta rehiony*, vol. 2 (58), pp. 119—126.

15. Institute of Professional Qualifications (2015), "Procedure for development, approval and revision of professional standards", available at: https://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.01.23_zasidannya_SPO/Poryadok_rozroblenniya_profstandartiv.pdf (Accessed 15 Dec 2024).

16. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution "On approval of the Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022—2023", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-r#Text> (Accessed 15 Dec 2024).

17. Ministry of Education and Science of Ukraine (2022), "Strategic pyramid for the development of higher education in Ukraine for 2022—2032", available at: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehichna.-piramida-23.02.22.pdf> (Accessed 15 Dec 2024).

18. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), Resolution "Procedure for developing regional development strategies and action plans for their implementation, as well as monitoring and assessing the effectiveness of the implementation of the specified regional strategies and action plans", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-p?find=1&text=rozumnoi+smart#w2_1 (Accessed 15 Dec 2024).

19. Ministry of Regional Development, Building and Housing of Ukraine (2016), "Methodology for developing, monitoring and assessing the effectiveness of the implementation of regional development strategies and action plans for their implementation", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16#Text> (Accessed 15 Dec 2024).

20. Hritchenko, A. and Malyshevs'kyj, O. (2023), "SMART technologies in the intellectual environment of modern professional education in higher educational institutions", *Psykhologo-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly*, vol. 1 (9), pp. 31—37.

21. Nezhyva, O.M. (2021), "Smart education in today's educational space", *Naukovi zapysky*, vol. 194, pp. 37-40.

22. Nikitenko, V. Voronkova, V. and Kahanov, Yu. (2022), "SMART education as a factor in the intellectual development of society", *Visnyk L'vivs'koho universytetu*, vol. 44, pp. 56—65.

23. Taran, M.V. and Butsyk, I.M. (2023), "Didactic features of the use of SMART-complexes in education", *Zbirnyk naukovykh prats' "Pedahohichni nauky"*, vol. 101, pp. 98—105.

24. Mazur, K. Aliksieieva, O. and Berdous, S. (2024), "SMART-specialization as strategic way for development of entrepreneurship", *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, vol. 1 (10), pp. 112—118.

25. UIIP (2024), "Information on determining the start-specialization of regions", available at: <https://www.uiip.org.ua/uk/napriamy/smart-spetsializatsiia> (Accessed 15 Dec 2024).

26. Smart specialisation in Ukraine (2024), "Development of innovation infrastructure and improvement of innovation policy of regions of Ukraine based on "smart specialization"", available at: <https://www.innopolicy.info> (Accessed 15 Dec 2024).

27. Ministry of Education and Science of Ukraine (2008), "Regarding regulatory and methodological support for the development of industry standards for higher education", available at: <https://ips.ligazakon.net/document/TM035141> (Accessed 15 Dec 2024).

Стаття надійшла до редакції 31.12.2024 р.

<https://nauka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

viber: +38 050 3820663